

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

This article analyzes the international experience in monitoring the quality of vocational training. The essence of the concept of "quality of education" and "quality management of education" Approaches and models of quality management of vocational education, which are based on international standards of the ISO series and EQAVET standards, are defined. Deming Model of Quality Management and TQM in the context of quality assurance in vocational training are analyzed.

Вивчення міжнародного досвіду моніторингу якості освіти показало, що перші згадування про якість освіти у датується 1814 роком та наводиться у контексті оцінювання якості освіти в Ірландії на відповідність вимогам до читання, принципів релігії та моралі, тощо. У XIX-XX століттях увагу проблемам якості освіти приділяли М. Пирогов, К. Ушинський, які вважали, що якість освіти необхідно пов'язувати з педагогічною діяльністю викладача. Особливо наголошували на залежності якості освіти від творчого саморозвитку викладача.

Згідно із міжнародними стандартами якість означає сукупність характеристик об'єкта, що стосуються його здатності задовольняти встановлені та передбачувані потреби (міжнародний стандарт ISO 8402-94); якість визначають як ступень, з якою сукупність власних характеристик виконує вимоги (міжнародний стандарт ISO 9000:2000).

Таким чином, при визначенні поняття якості виокремлювалося два аспекти: аспект характеристик об'єкта та аспект потреб індивіду, які використовують цей об'єкт. Заактуалізуємо на важливості цих аспектів, оскільки в умовах ринкової економіки якість оцінюється з позицій користувачів (аспект потреб), а управління якістю проявляється через характеристики товарів чи послуг (аспект характеристик). Звідси, «якість» - це здатність товару чи послуги задовольняти встановленим чи передбачуваним потребам.

Розширене трактування феномена якості подано Ф. Кросбі (Crosby, 1995). Вчений виокремлює три основні підходи до визначення якості: з точки зору відповідності забезпечення стандарту якості, відповідності домовленостям, відповідності інтересам споживача. У визначенні якості освіти виокремлюються три основні підходи: об'єктивістський, який обґрунтовано Дж. Джордоном (Gordon, 1998), та П. Джекобсоном (Jacobsson, 1990). За цим підходом, аналіз якості освіти здійснюється на підставі вхідних параметрів освітньої системи (професійного рівня викладачів, рівня матеріально-технічного забезпечення, рівня знань студентів на початковому етапі навчання тощо) та вихідних параметрів (рейтингу випускників, можливості їхньої подальшої освіти, працевлаштування тощо); релятивістський, що спирається на досягнення цілей навчання, а не на критерії, за яким з'ясовується відповідність рівня навчальних досягнень запланованому результату у вигляді вимог освітніх стандартів (Westerheijden, 2001); концепції розвитку Л. Харвей (Harvey, 1997) орієнтована на вдосконалення якості освітнього процесу в поточний період. При оцінюванні якості освіти розглядають творчу пізнавальну активність тих, хто навчається, рівень сформованих у них компетенцій. Як бачимо, об'єктивістський та релятивістський підходи спрямовані на зовнішню оцінку якості освітнього процесу, тоді як концепція розвитку орієнтована на внутрішню оцінку діяльності освітньої інституції.

Результати наших досліджень дозволяють стверджувати, що якість освіти пов'язується із: досягненням певного рівня засвоєних знань; якістю освітнього процесу; здатністю освітньої установи задовольняти запити споживачів різних рівнів; підвищенням рівня розвитку здібностей особистості, готовністю майбутнього фахівця до життя в соціумі та професійної діяльності; врахуванням в навчальному процесі динаміки технологічних та структурних змін, стратегії підприємництва, інноваційних процесів, організаційних удосконалень, насиченості ринку праці, попиту і пропозиції окремих спеціальностей; знаннями, які розглядаються як перевірені практичною результатом пізнання людиною навколишнього світу; уміннями, що визначаються як здатність особистості ефективно виконувати певну діяльність на основі набутих знань у змінених чи нових умовах; навичками як здатністю виконувати будь-які дії автоматично; показниками особистісного розвитку. Проте, не дивлячись на багатоаспектність визначень «якості освіти», їх пов'язує те, що за основу порівняння беруться заплановані цілі навчання, потреби громадян, підприємств, суспільства і держави.

У контексті нашого дослідження, якість освіти доцільно розглядати як ступінь задоволення очікувань різних учасників процесу освіти від тих освітніх послуг, що надаються освітньою установою. Звідси, якість освіти професійної освіти можна визначити як ступінь задоволення освітніх потреб усіх зацікавлених суб'єктів – замовників (дорослих людей, підприємців, суспільство тощо), тобто здатність, тих, хто навчається виконувати певні функції чи досягати більш високого рівня саморозвитку після завершення навчання у певних просторово-часових умовах. Це співвідноситься з прогностичною функцією професійної освіти, яку О. Субетто (Субетто, 2000) назвав «майбутнєтворення»

Наші розвідки переконують, що міжнародна практика у галузі забезпечення якості професійної освіти базується на: якості результату, тобто на рівні сформованості професійних кваліфікацій чи особистісних компетенцій, які очікують споживачі; якості освітніх програм, яка буде гарантувати очікуваний результат (рівень професійних кваліфікацій чи особистісних компетенцій); інституційній якості чи якості управління організацією. Це якість системних рішень з формування освітнього середовища, який буде гарантувати якість освітніх програм і очікуваний результат. Зазначимо, що на міжнародному рівні регулярно проводять дослідження, що дозволяють визначити ситуацію у сфері професійного навчання: дослідження робочої сили ЄС, дослідження освіти дорослих; дослідження продовженої професійної освіти.

Ми виходили з того, що основними аспектами якості освіти професійної освіти можна вважати: соціоцентристський, в якому якість освіти ідентифікується як відповідність потребам розвитку економіки і суспільства; культуроцентристський, в якому якість освіти ідентифікується з позицій вимог відтворення національної культури; людиноцентристський, в якому якість освіти ідентифікується як відповідність запитам особистості, її очікуванням; змістовний або знаннеоцентристський, в якому якість освіти ідентифікується як якість змісту професійної освіти, що відбиває рівень особистісної та професійно-спеціалізованої підготовки, відповідність вимогам випередження розвитку «живого знання», трансльованого в освітньому процесі інституцій професійної освіти.

Проблема якості освіти реалізується в контексті проблем ефективного управління якістю освіти. Категорія «управління» досить багатогранна. Управління доцільно розглядати як цілеспрямований вплив суб'єкту управління на об'єкт управління з метою вирішення відповідних управлінських завдань. Суб'єкт, об'єкт управління та взаємодія між ними визначають структуру та зміст діяльності механізму управління.

По суті управління якістю освіти дорослих відноситься до ситуаційного управління, в основі якого лежить: формування варіантів-альтернатив управлінських рішень; вирішення задач поточного і перспективного планування; вироблення стратегії управління якістю освіти дорослих як на короткий, так і на тривалий періоди; забезпечення єдності ближніх і дальніх цілей; збалансування витрат різних видів ресурсів тощо. Ситуаційне управління базується або ж на досвіді і знаннях осіб, що приймають рішення, або на основі знань експертів з наступним колегіальним обговоренням і прийняттям обґрунтованих рішень, або ж на основі використання різних моделей як самого об'єкта, так і його оточення, а також динамічних процесів, що протікають в системі. Основна ідея системи управління якістю освіти дорослих полягає в постійному покращенні, яке можна розглядати як дію спрямовану на підвищення якості персоналу, якості підготовки (слухачів), якості інфраструктури освітніх інституцій та посиленні результативності і ефективності використаних для цього форм, методів і засобів

З огляду на наукові джерела зазначимо, що впровадження систем якості в освіту, наприклад, таких як, «Total Quality Management» (TQM), де одним з принципів проголошено постійне покращення та самовдосконалення управління якістю, позитивно впливає на організаційну, ринкову та фінансову стратегію формування тривалого конкурентних переваг. Концепція TQM була визначена у роботах

Вільяма Демінга (William Deming) та продовжує розвиватися у працях сучасних дослідників та практиків менеджменту. Її основою слугує цикл управління PDCA (Plan- (плануй) - Do (роби) - Check (перевірй) - Act (впливай), який отримав назву цикл (модель) Демінга.

Модель TQM склала основу вимог міжнародних стандартів ISO 9000, у яких узагальнено та систематизовано досвід управління якістю різних країн. Вважаємо, що Положення стандартів ISO 9000 можуть бути використані у відповідній інтерпретації у сфері професійної освіти, при цьому управління якістю навчання можливе на основі як оцінювання рівня професійної компетентності тих, хто навчається, так і оцінювання показників організації, процесу і засобів навчання.

Визначення якості професійної освіти у ЄС ведеться на рівні формування європейської політики у рамках програми EQAVET (Європейська система забезпечення якості у професійній освіті). Аналіз механізмів забезпечення якості професійної освіти, виявив диверсифікацію інструментів забезпечення якості освіти. Наприклад, у Великій Британії, Іспанії та ін. такими інструментами слугують структура кваліфікацій, стратегії для якості освіти, розвиток національних статистичних систем, надання автономності освітнім інституціям, диверсифікація навчальних програм, модернізація систем освіти і гарантія її якості відповідно міжнародним тенденціям і досягненням. У Нідерландах особливу увагу приділяють збору даних про результативність, задоволеність зацікавлених сторін. У Швеції суттєву роль відіграє незалежна оцінка, зворотний зв'язок з ринком. Проте, більшість країн робить акцент на комунікації, вхідних компетенціях, навчанні, можливостях обліку, доступності, правах учнів, навчальних програмах, результатах.

Отже, проведене дослідження дозволило зробити такі висновки: сучасна система управління якістю професійної освіти, слугує створенню єдиної системи щодо виявлення факторів та своєчасного виявлення змін, що впливають на якість освіти; сприяє створенню умов для впровадження нових технологій навчання, а також проведення незалежної оцінки та сертифікації програм, визначення результативності та ефективності процесу навчання; визнання результатів навчання; розвитку інструментів для прогнозування потреб у навичках та компетенціях тих, хто навчається; моделі управління якістю професійної освіти засновані на міжнародних стандартах серії ISO та стандартах EQAVET; найпоширенішими моделями є моделі управління якістю Демінга і загального управління якістю TQM (Total Quality Management). При цьому фундаментальними принципами є орієнтація на споживача, який визначає критерії якості потрібних йому освітніх послуг, зацікавленість сторін до якості надаваних послуг, створення діючих інструментів удосконалювання діяльності і контролю; системи управління якістю освіти дорослих мають спільні характеристики: організаційну якість, якість процесу навчання, якість персоналу та вимір результатів. Основними факторами успіху таких систем є орієнтація на того, хто навчається, прозорість системи, значна організаційна підтримка.

Павло Онипченко

кандидат педагогічних наук, доцент,

*Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба, м. Харків*

Віктор Невзоров

*Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба, м. Харків*

Олександр Мотузюк

*Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба, м. Харків*

ПЕДАГОГІЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ПІЛОТІВ ЯК ЄДИНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОЦЕС НАВЧАННЯ

We see one of the ways to improve the theoretical training of future military pilots in the widespread use of new information technologies, which will increase the level of their air training and allow combining theoretical, training and flight training into a single technological process of combat missions.

Сучасний розвиток світової цивілізації характеризується посиленням ролі військових чинників у розв'язанні міжнародних політичних, економічних, етнічних, міжконфесійних та інших конфліктів; розробленням та випробуванням новітніх систем озброєння та військової техніки, удосконаленням принципів їх системного бойового застосування тощо.

За таких умов суттєво зростають вимоги до комплектування особового складу Збройних Сил України, передовсім, його еліти – офіцерів. Державі потрібні професійно підготовлені військові фахівці, які здатні експлуатувати й застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки; діяти в ризиконебезпечних ситуаціях. Реалізація зазначених вимог пов'язана з коригуванням змісту підготовки військових фахівців, зокрема військових пілотів, що мають базуватися на системному та компетентнісному підходах і враховувати національні інтереси, національну безпеку держави.

Оновлення української нормативно-правової бази в секторах безпеки, оборони, освіти зумовлює перегляд і коригування змісту теоретичної та практичної складових освітніх програм, що, своєю чергою, зумовлено такими чинниками: інформатизацією, комп'ютеризацією та автоматизацією військової сфери; змінами у веденні бойових дій та операцій, бойовому застосуванні підрозділів авіації; використанням можливостей динамічного моделювання будь-яких процесів; зростанням достовірності прогностичних даних та інформації (здобутих за допомогою сучасних засобів спостереження, зв'язку та розвідки), які використовують у процесі прийняття рішень; переходом від інформаційно-знанневої моделі професійної підготовки фахівців до компетентнісної; запровадженням інноваційних, інформаційних технологій і засобів навчання.

Підготовка компетентних фахівців – кваліфікованих військових пілотів, здатних адаптовуватись до інтенсивних науково-технічних перетворень інформаційного світу, оновлення техніки, динамізму вимог до особистості, – є завданням льотних закладів вищої військової освіти і реальною потребою Збройних Сил України, задоволення якої має актуально-перспективний характер. При цьому, на думку сучасних методологів професійної освіти фахівців авіаційної галузі, однією з виявлених проблем є забезпечення та підвищення якості й ефективності професійного інтелекту майбутніх пілотів.

Розвиток систем управління літальним апаратом характеризується наступними етапами [193]: 1920-1940 рр. – механізація, 1960-1980 рр. – автоматизація, 1980-2000 рр. – комп'ютеризація, 2000-2020 рр. – впровадження штучного інтелекту. Відповідно, після 2000 року розвиток бойових авіаційних комплексів спричинив зростання вимог до інтелектуальних здібностей пілота, але, у свою чергу, штучний інтелект призначений для розширення можливостей професійного інтелекту пілота у польоті. Щоб між ними не виникало серйозних непорозумінь і пілот повністю використовував бойові можливості літака, необхідно шукати шляхи підвищення ефективності формування професійного інтелекту майбутніх військових пілотів в умовах льотного ВНЗ.

Автори низки досліджень також зауважують, що суттєве підвищення бойових можливостей авіаційних засобів ураження призвело до того, що майстерність їх застосування стає одним з вирішальних факторів, від яких залежить досягнення успіху. Інакше кажучи, якого б рівня розвитку авіація не досягла, льотчик не перестає бути суб'єктом діяльності цієї галузі (О. Сосюра, 1995).

Проблема опанування можливостей бойового авіаційного комплексу – це, передовсім, навчальна проблема, тому що опанування того чи іншого зразка техніки передбачає навчання щодо його грамотної експлуатації у всьому діапазоні бойових можливостей та у будь-яких умовах бойового польоту. Для України (Повітряних Сил ЗС України) таке завдання значно ускладнюється ще й тим, що наявні бойові можливості є далеко не новими, але ними потрібно ефективно протистояти реальному противнику з новішим озброєнням. Водночас, як видно з досвіду ООС (АТО), противник не може бути сильним за всіма характеристиками, тому багато що залежить від професійного інтелекту українських екіпажів урахувати це і ефективно застосувати наявний бойовий потенціал власної авіації.